

2. Дідкова Л. Етапи логопедичної роботи при стертій дизартрії. *Науковий часопис*. 2014. С. 85-89

3. Кетова Є., Жадленко І. Теоретичний аспект вивчення фонетичних порушень при стертій формі дизартрії. *Соціальна та життєва практика в структурі професійної підготовки: теорія і практика* : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конф. Запоріжжя: Хортицька національна академія, 2018. С. 105 – 106.

4. Конопляста С., Синиця А. Дизартрія у систематиці мовленнєвих порушень (сучасний погляд). *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 66. С. 111 – 116.

5. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс / Ю.В. Рібцун. Київ, 2012. 258 с.

КОРЕКЦІЯ БРАДИЛАЛІЇ ТА ТАХІЛАЛІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЛОГОРИТМІЧНИХ ВПРАВ

**К. пед. н., доц. О. В. Литовченко
Магістрантка Х. А. Оксер**

Актуальність дослідження визначається тим, що в українському суспільстві іде постійне збільшення контингенту дітей з порушеннями мовлення, зокрема тих, що страждають на темпо-ритмічні порушення. Увага психологів, психолінгвістів та корекційних педагогів (Л. Виготського, В. Бондаря, В. Галущенко, О. Гвоздева, Л. Калмикової, Я. Криштафович, Н. Манько, Ю. Матвієнко, Н. Місник, Т. Піроженко, Ю. Рібцун, Н. Січкарук, С. Хоменко та ін.) зосереджена на дослідженні природи, причин та шляхів корекції різних мовленнєвих порушень, зокрема порушень темпу та ритму мовлення. Це важливо, оскільки ран-

не виявлення та втручання в такі порушення можуть покращити мовленнєві навички дитини і запобігти подальшим проблемам з комунікацією.

Багато сучасних логопедичних досліджень (Н. Азаренкова, Н. Ахметова, В. Борова, О. Боряк, Л. Дідкова, О. Литовченко, І. Марченко, В. Тарасун, В. Тищенко, С. Хоменко та ін.) спрямовані на пошук нових методів, форм та засобів корекційного впливу з метою усунення темпо-ритмічних порушень мовлення, що включають заїкання, брадилалію і тахілалію. На думку учених Т. Овчинікової, В. Тищенко, Л. Федорович, М. Чернякової, особливе місце серед методів логопедичної корекції займає розвиток ритмічних навичок, це тренування дітей на розпізнавання ритму, тактових структур та мелодійних патернів, з використанням різноманітних ритмічних ігор, пісень та рухових активностей для тренування ритмічності.

Мета дослідження: дослідити особливості темпо-ритмічного розвитку дітей з порушеннями мовлення, проаналізувати генез і прояви брадилалії та тахілалії у дітей старшого дошкільного віку та розробити методику їх корекції засобами логоритмічних вправ.

Темпо-ритмічні порушення мовлення включають різні відхилення в ритмі та темпі мовлення людини. Дослідження (Н. Ахметова, В. Борова, Л. Дідкова, О. Литовченко, І. Марченко, В. Тищенко, С. Хоменко та ін.) довели, що основними порушеннями в цій категорії є тахілалія (прискорене мовлення) та брадилалія (уповільнене мовлення). До причин тахілалії і брадилалії відносять: неврологічні ускладнення пренатального і постнатального розвитку, розлади мовлення, такі як дизартрія і заїкання, емоційні та психологічні фактори. Ці розлади діагностуються у дітей на етапі формування фразового мовлення.

Тахілалія (від грець. *ταχύς* – швидкий і *λαλία* – мовлення) – це мовленнєве порушення, яке характеризується швидким темпом мовлення, прискореним ритмом та труд-

нощами у контролі над темпом мовлення. Люди з тахілалією можуть проявляти наступні ознаки: прискорений ритм мовлення, поспішність у вимові слів і фраз, зливання слів із-за відсутності пауз між ними; зниження ясності та розбірливості мовлення; труднощі зі збереженням нормального темпу бесіди [1, с. 2].

О. Боряк вважає, що у дітей старшого дошкільного віку тахілалія може проявлятися різними способами. Ось деякі типові прояви тахілалії у дітей. Швидкість мовлення, дитина говорить надзвичайно швидко, безперервно і з тривалими фразами, не дозволяючи собі достатньої кількості пауз та часу для вдиху. Вона поспішає з висловлюванням і сильно прискорює темп мовлення. Недостатність пауз та розділових знаків. В дитини з тахілалією відзначаються проблеми з мовленнєвим диханням, часто воно не правильне, поверхнєве. Дитина мало використовує паузи, знаки розділу та інтонацію для розмежування фраз і думок. Речення можуть зливатися в одне, і мовлення стає незрозумілим або важким для сприйняття [2, с. 31-32].

Брадилалія (від грець. βραδύς – повільний і λαλία – мовлення) – це мовленнєве порушення, що характеризується сповільненим темпом мовлення, затримкою між словами та фразами. Основні ознаки брадилалії включають: повільний ритм мовлення, затягування слів і фраз, надмірне виділення кожного звуку або складу у мовленні, затримки та паузи між словами та фразами, змінений акцентуаційний ритм [10, с. 176].

У дітей дошкільного віку брадилалія, яка характеризується сповільненим темпом мовлення, може проявлятися наступними способами: повільність мовлення, дитина говорить повільно, затримуючися між словами і фразами, вона потребує більше часу для формулювання думок і висловлювань; дитина робить великі, надто довгі паузи між словами або фразами, що призводить до переривання мовлення, це впливає на зв'язність та зрозумілість мовлення; за-

тримка рухів артикуляційних органів проявляється в труднощах з координацією рухів артикуляційних органів, таких як губи, язик і щелепа, що призводить до сповільнення вимови звуків та слів; експресія емоцій виражається в тому, що дитина виражає свої емоції надто повільним темпом мовлення, її мовлення звучить надмірно монотонно і спокійно або безсильно через сповільнення темпу [10, с. 177].

У сучасній логопедії досить ґрунтовно розроблені і визначені шляхи логопедичної корекції темпо-ритмічних порушень мовлення (брадилалії і тахілалії) у дітей старшого дошкільного віку. Цими питаннями займаються корекційні педагоги, логопеди та психологи, зокрема: Н. Ахтемова, О. Боряк, А. Голуб, Н. Манько, Є. Соботович, М. Шермет та інші.

На думку Є. Соботович, корекція темпо-ритмічних порушень мовлення у дітей включає різні методи та підходи, залежно від конкретного порушення та його причин. Ось декілька загальних стратегій, які використовуються в процесі корекції: логопедичні вправи, музична терапія, моделювання та імітація, використання аудіо записів, індивідуальний підхід [8, с. 78-80].

Особливе місце серед засобів корекції темпо-ритмічних порушень мовлення займає логоритміка – це методика, яка поєднує рухові вправи, музику, ритмічні рухи та мовлення для покращення ритмічних навичок та координації мовлення [5, с. 29]. За Т. Овчинніковою, Л. Федорович, основними принципами використання логоритміки при корекції темпо-ритмічних порушень мовлення є поєднання ритмічних вправ, музики, мовлення і ігрового підходу. Вправи на ритміку та координацію використовуються для покращення ритмічних навичок дитини, вони включають плескання в долоні, стукання по різних поверхнях або ритмічні рухи тіла. Використання музики допомагає дитині встановити ритм та темп мовлення. Дитина може співати разом з музикою або виконувати рухи у відповідності до ритму пісень [6, с. 60-61].

Логоритміка також включає мовленнєві вправи, які

спрямовані на поліпшення контролю над темпом та ритмом мовлення. Дитина повторює ритмічні фрази, розбиває слова на склади або виконує вправи з паузами та інтонацією. Логоритміка містить елементи гри та розваги, щоб зробити процес корекції більш захоплюючим та мотивуючим для дитини [7, с. 2].

У експерименті взяли участь 12 дітей старшого дошкільного віку (5-5,11 років) з темпо-ритмічними порушеннями мовлення. Зокрема: у 8 дітей діагностовано дизартрію (з них у 5 визначено тахілалію, у 3 – брадилалію), у 2 – заїкання з прискореним темпом мовлення і у 2 – церебральний параліч з уповільненням мовлення. До експериментальної групи (далі – ЕГ) ввійшли 6 дітей (4 – з тахілалією і 2 – з брадиладією). Решта дітей (6 осіб) склали контрольну групу (далі – КГ).

На основі методичних розробок А. Голуб [3], Н. Манько[4], В. Сухар [9] ми розробили програму вивчення темпоритмічної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку, яка включає завдання сприйняття темпу мовлення, вивчення характеру самоконтролю дитини під час відтворення мовних висловлювань, дослідження сприйняття і відтворення наголосів, вивчення відтворення ритму фразового мовлення.

Результати отримані в ході аналізу виконання завдань, дозволили визначити рівні розвитку темпоритмічних характеристик мовлення в дітей старшого дошкільного віку (високий, достатній, задовільний і низький). Аналіз логопедичного обстеження дітей довів, що переважна більшість обстежених дошкільників перебувають на низькому рівні темпо-ритмічного розвитку і мають значні відхилення в темпо-ритмічних просодичних характеристиках мовлення, що відповідає ознакам тахілалії та брадилалії. Все це зумовило доцільність розробки і проведення експериментальної методики корекції брадилалії і тахілалії у дітей старшого дошкільного віку засобами логоритмічних вправ.

У корекції темпо-ритмічних порушень мовлення: брадилалії та тахілалії в дітей 5-6 років ми застосовували різні

логоритмічні методики, залежно від конкретних потреб та особливостей дитини. Ми групували завдання за методами і засобами, що використовувалися: музикотерапія, ігри з ритмічними завданнями, логоритмічні вправи, вправи на розвиток загальної, дрібної та артикуляційної моторики і логоритмічні вправи на розвиток мовленнєвого дихання.

Наприклад, ми використовували вправи ритмічної гімнастики спрямовані на розвиток ритмічної компетенції та координації рухів, вони включали вправи на ритмічний пульс, рухи під музику, ритмічні вправи з використанням рухових інструментів, що допомагало дитині засвоїти ритмічність і перенести її на мовлення. Вправи на ритмічні рухи допомагали дитині виховувати ритмічне чуття та зберігати стабільний ритм. Наприклад, дитина виконувала прості ритмічні рухи руками, ногами або всім тілом, узгоджуючи їх з музикою або метрономом. Це допомагало дитині збагатити знання про ритмічну структуру мовлення. Граючись у ритмічні ігри, дитина вчилася контролювати темп та ритм свого мовлення. Наприклад, діти повторювали ритмічні висловлювання, змінюючи їх темп або відтворюючи ритмічні малюнки з використанням мовлення, це розвиває ритмічну свідомість та мовленнєвий контроль у дитини. Граючись в ритмічні ігри, співаючи пісні з ритмічними рухами, діти вчилися контролювати своє мовлення та адаптувати його до ритмічних шаблонів.

Широко застосовувались ритмічні малюнки, наприклад, ми показували дитині прості малюнки, що відповідають ритму слів або складів, і дитина намагалася відтворити їх рухами або мовленням, це сприяло розвитку ритмічного чуття та зв'язку між ритмом мовлення і рухів. Використання ритмічних інструментів, таких як барабани, бубни, дзвіночки, допомагало дитині відчувати ритм мовлення, дитина виконувала прості ритмічні малюнки або стукала по інструментах у відповідь на ритм мовлення, що ми демонстрували. Це сприяло збагаченню ритмічного репертуару дитини та

усвідомленню ритмічної структури мовлення.

Ми використовували спеціальні вправи, спрямовані на регулювання темпу мовлення. Це були вправи на сповільнення мовлення (наприклад, чітке вимовляння слів з паузами між ними) або вправи на прискорення мовлення (наприклад, вимова слів у швидкому темпі). Діти виконували завдання на навмисне уповільнення свого мовлення, ми пропонували дітям слова або фрази для вимови, а діти намагалися вимовити їх якомога повільніше, зберігаючи чіткість та правильність вимови. Діти вчилися робити паузи між словами. Ми давали їм речення або тексти для вимови, а діти намагалися вимовляти слова з паузами між ними, це допомагало зменшити швидкість мовлення та розвивати уважне ставлення до структури мовлення.

Вправи на зміну темпу, ми давали дітям слова або фрази, які потрібно було вимовити швидко, а потім повільно. Дитина мала налаштувати своє мовлення відповідно до вказівок. Метроном був корисним інструментом для регулювання темпу мовлення. Дитина вимовляла слова або фрази у такт метроному, намагаючись узгодити своє мовлення з ритмом, поступово швидкість метроному збільшувалась або зменшувалась, щоб викликати зміну темпу мовлення. Музикотерапія включала в себе використання музики та ритмічних інструментів для підтримки розвитку мовленнєвих навичок. Музика допомагала дитині розрізнати ритми, керувати темпом та відчувати ритмічну структуру мовлення.

Вправи та ігри дібрані і розроблені нами допомагали розвивати: контроль над мовленнєвим диханням та покращувати якість і виразність мовлення дитини; вони розвивали ритмічну чутливість та контроль рухів у межах дитячих можливостей; розвивали та вдосконалювали навички відповідного темпу та ритму мовлення.

За результатами порівняльного етапу експерименту ми визначили рівні темпоритмічного розвитку дітей та порівняли ці результати з попередніми даними, узагальнені

результати подані на рис. 1.

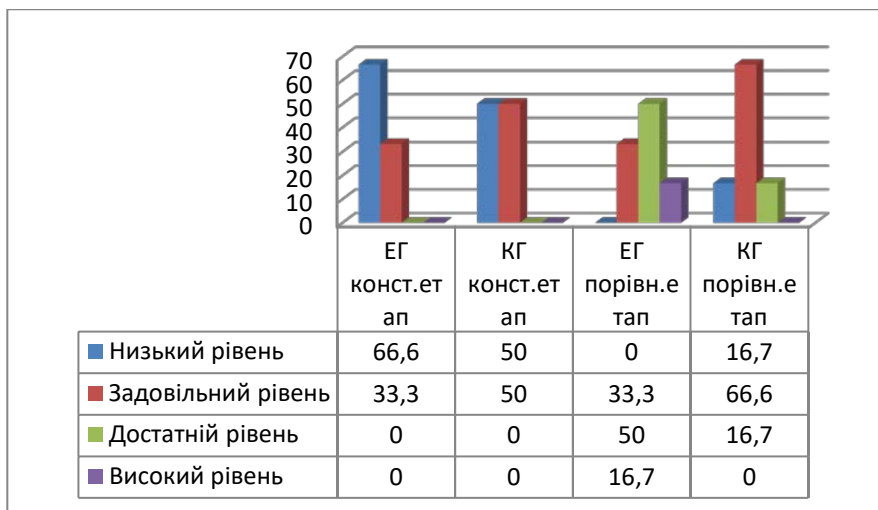

Рис. 1. Рівні темпо-ритмічного розвитку дітей (у%)

Дані представлені рис. 1, свідчать про значні позитивні зміни, які відбулися у дітей ЕГ. В КГ теж наявне підвищення рівня темпо-ритмічного розвитку дітей, але менш значне. Низький рівень зафіксовано тільки у 1 дитини КГ (16,7%), до експерименту він відзначався у 66,6% дітей ЕГ і 50% КГ. Задовільний рівень визначений у 33,3% ЕГ (2 дітей), як і до проведення експерименту, і у переважної більшості дітей КГ (66,6%), до цього було – 50%. На достатньому рівні темпо-ритмічного розвитку перебувають 50% ЕГ (3 особи) і 1 дитина з КГ (16,7%). На попередньому обстеженні достатнього і високого рівня не досягла жодна дитина. Тепер на високому рівні (нормальний темпо-ритмічний розвиток мовлення, відповідно до вікових характеристик) знаходиться 1 дитина (16,7%) ЕГ.

Висновки. Результати отримані в ході порівняльного етапу експерименту довели ефективність експерименталь-

ної методики корекції темпо-ритмічних порушень: брадилалії та тахілалії у дітей 5-6 років засобами логоритмічних вправ і значне покращення темпо-ритмічних характеристик мовлення в дітей ЕГ. В ході дослідження відбулись не тільки кількісні, а й якісні зміни, тобто діти з більшим задоволенням і активніше виконували пропоновані завдання, спостерігалося менше відмов, діти потребували значно меншої допомоги, підказок і пояснень. Діти ЕГ активно застосовували опрацьовані в ході експерименту вправи для нормалізації темпу і ритму мовлення, при його надмірному прискоренні ч уповільненні, зосереджували увагу на темпо-ритмічних характеристиках, намагались контролювати прояви брадилалії та тахілалії у власному мовленні, застосовували дихальні вправи для нормалізації мовленнєвого потоку. Все це свідчить про ефективність розробленої методики корекції темпо-ритмічних порушень: брадилалії та тахілалії у дітей старшого дошкільного віку засобами логоритмічних вправ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахтемова Н.В. Особливості опанування дітьми дошкільного віку темпо-ритмічною організацією мовлення в онтогенезі. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/170701D0%BD%D0%B5%D0%B7%D1%96.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Боряк О.В. Дослідження темпо-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2019. № 2. С. 30-34.

3. Голуб А. В. Актуальні проблеми діагностики та корекції мовлення при різних формах дизартрії у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/npu_0_2011_14. (дата звернення: 12.03.2023).

4. Манько Н. В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку : науково-метод. посібник. Київ: КНТ, 2018. 256 с.;

5. Найдич В.М. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. *Логопед.* 2014. №3. С. 28–30.

6. Овчиннікова Т.С., Федорович Л.О. Музика, ритм і співи в логопедичній роботі. Методичний посібн. ля логопедів, учителів, вихователів і музикальних керівників загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів. За наук. ред. Л.О. Федорович. Кременчук: Християнська Зоря, 2019. 88 с.

7. Програма логопедичної ритміки для дітей старшої групи із ЗНМ. Блог Лілії Литвинович. URL <http://pedkopilka.com.ua/blogs/litvinovich-lilia/programa-pologopedicheskoi-ritmike.htm> (дата звернення: 17.02.2023).

8. Соботович Є.Ф. Порушення мовного розвитку та шляхи їх корекції: навч.-метод. посібник. Київ: ІСДО, 2015. 204 с.

9. Сухар В. Л. Логоритмічні заняття в ДНЗ. 5-6 років. Харків: Вид-во «Ранок», 2011. 160 с.

10. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К. Шеремет. Київ: Слово, 2014. 672 с.

РОЗВИТОК СЛОВНИКА ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ LEGO-КОНСТРУЮВАННЯ

**К. пед. н., доц. О. В. Литовченко
Магістрантка Г. М. Романенко**

Формування словникового запасу у дітей з загальним недорозвиненням мовлення є надзвичайно актуальним питанням, оскільки відчутно впливає на їхній подальший розвиток і навчання. Словниковий запас є однією з ключових складових мовленнєвого розвитку дитини, і його відсутність або недостатність може призвести до проблем з розумінням мовлення і висловлюванням думок. Діти з ЗНМ